

Stanisław Ślubowski

O umowach kontraktacji

Palestra 11/4(112), 49-58

1967

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

O umowach kontraktacji

Zagadnienie kontraktacji normuje kodeks cywilny z 23.IV.1964 r. (Dz. U. Nr 16, poz. 93), zwany w dalszym ciągu kodeksem (w skróceniu k.c.), w odrębnym tytule (tytuł XIV-Kontraktacja), obejmującym art. 613—626.

Zgodnie z art. 613 § 1 k.c. przez umowę kontraktacji prowadzący gospodarstwo rolne, ogrodnicze lub hodowlane (producent) zobowiązuje się wytworzyć i dostarczyć jednostce gospodarki uspołecznionej (kontraktującemu) oznaczoną ilość produktów rolnych lub hodowlanych określonego rodzaju, a kontraktujący zobowiązuje się te produkty odebrać w terminie umówionym, zapłacić umówioną cenę oraz spełnić określone świadczenia dodatkowe, jeżeli umowa lub przepisy szczególnie przewidują obowiązek spełnienia takich świadczeń.

Jak więc z powyższego określenia wynika, kontraktacja jest szczególnym rodzajem umowy, którą zawierają: z jednej strony — producenci rolni: państwowe gospodarstwa rolne, spółdzielnie produkcyjne, kółka rolnicze i inne jednostki gospodarki uspołecznionej prowadzące gospodarstwa rolne oraz chłopi indywidualni (a nawet w wypadku kontraktacji zwierząt rzeźnych — producenci bezrolni), a z drugiej strony — wyznaczone instytucje (jednostki gospodarki uspołecznionej)¹.

Organizację kontraktacji produkcji roślinnej ustala co rok Minister Rolnictwa w wydanej przez siebie instrukcji^{1a}. Wydana ostatnio przez Ministra Rolnictwa instrukcja² określa, które instytucje i w jakim zakresie będą prowadzić kontraktację³.

1 Problem kontraktacji omawiany był ostatnio m. in. przez doc. INP PAN dra Józefa Paliwodę w artykule: Wokół zagadnień kontraktacji produktów rolnych („Państwo i Prawo” nr 1 (251) — styczeń 1967 r., str. 65—76) i adw. Janusza Szwałę w artykule: Kontraktacja w kodeksie cywilnym („Palestra” nr 2 (110) — luty 1967 r., str. 28—35).

1a Paragraf 22 uchwały Rady Ministrów nr 155/61 z dnia 21 kwietnia 1961 r. w sprawie zasad, zakresu i podstawowych kierunków kontraktacji produkcji roślinnej (uchwała nie publikowana — Nr RM-121-104/61).

2 Instrukcja Ministra Rolnictwa nr 7 z dnia 28 czerwca 1966 r. (Nr PRE-220-2/13/66) w sprawie kontraktowania produkcji roślinnej (instrukcja nie publikowana).

3 Wymienione niżej instytucje przeprowadzają kontraktację w następującym zakresie:

1. przedsiębiorstwa zgrupowane w Zjednoczeniu Hodowli Roślin i Nasiennictwa — nasiona rolne (z wyjątkiem nasion lnu i konopi), sadzeniaki ziemniaków, ziemniaki jadalne jednolitoodmianowe;
2. Okręgowe Centrale Nasiennictwa Ogrodniczego i Szkółkarstwa zgrupowane w Zjednoczeniu Nasiennictwa Ogrodniczego i Szkółkarstwa (ZNOiS) — materiał szkółkarski, nasiona warzyw, fasolę konsumpcyjną;
3. zakłady przemysłu rolnego podległe bądź nadzorowane przez Ministra Rolnictwa — ziemniaki przemysłowe i zielonki;
4. cukrownie podległe Zjednoczeniu Przemysłu Cukrowniczego — buraki cukrowe, cykorię;
5. przedsiębiorstwa zgrupowane w Zjednoczeniu Przemysłu Ziemniaczanego — ziemniaki przemysłowe, sadzeniaki ziemniaków przemysłowych;
6. Lubelskie Zakłady Chmielarsko-Piwowarskie — chmiel (zakładanie plantacji i skup surowca z plantacji istniejących);
7. zakłady podległe Zjednoczeniu Przemysłu Zielarskiego — ziola, mak w siewie wspólnym z ziołami;
8. wytwórnie podległe Zjednoczeniu Przemysłu Tytoniowego — tytoń;
9. zakłady podległe Centrali Przemysłu Zbożowo-Młynarskiego „PZZ” — pszenicę, żyto

Podkreślić należy, że z kontraktacji pszenicy i żyta na konsumpcję oraz owsa i jęczmienia wyłączone są państwowe gospodarstwa rolne (PGR-y) ⁴.

Kontraktacją w zakresie produkcji roślinnej zostało objętych 79 artykułów, z czego w grupie nasiennej 44 artykuły, a w grupie konsumpcyjno-przemysłowej 35 artykułów.

W zakresie produkcji hodowlanej kontraktacją objęte są następujące zwierzęta rzeźne oraz produkty zwierzęce: 1) trzoda chlewna, 2) młode bydło rzeźne, 3) młode owce rzeźne, 4) prosięta i warchlaki, 5) młody drób tuczony, 6) jaja konsumpcyjne ⁵.

Umowy kontraktacyjne w zakresie produkcji roślinnej mogą być zawierane na okres 1 roku lub okresy wieloletnie ⁶, a w produkcji hodowlanej na jednorazową dostawę bądź też na większą liczbę dostaw zwierząt rzeźnych i produktów zwierzęcych — w okresie 1 roku lub kilku lat ⁷.

Kontraktacja produkcji roślinnej lub zwierząt rzeźnych oraz produktów zwierzęcych może być prowadzona na terenie całego kraju lub w poszczególnych rejonach.

Minister Rolnictwa oraz Minister Przemysłu Spożywczego i Skupu, opierając się na zasadach ustalonych przez Komitet Ekonomiczny Rady Ministrów, ustalają corocznie plany kontraktacji w zakresie produkcji roślinnej i hodowlanej.

- na konsumpcję, owies i jęczmień do przetwórstwa, jęczmień browarny, groch i grykę;
10. zakłady podległe Zjednoczeniu Przemysłu Olejarskiego — rośliny oleiste;
 11. przedsiębiorstwa zgrupowane w Zjednoczeniu Przemysłu Owocowo-Warzywnego oraz objęte porozumieniem branżowym — warzywa i owoce, zakładanie plantacji szparagów, krzewów jagodowych i truskawek oraz wykup surowca z plantacji istniejących, zakładanie i rekonstrukcja sadów;
 12. przedsiębiorstwa podległe Centrali Skupu Surowców Włókienniczych i Skórzanych — wiłkno lnu i konopi oraz oprędy jedwabnicze;
 13. zakłady podległe Zjednoczeniu Przemysłu Lniarskiego — słomę lnu i konopi oraz nasiona lnu i konopi;
 14. PZGS i GS zrzeszone w Centrali Rolniczej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” — ziemniaki jadalne jednolitooodmianowe, ziemniaki wczesne, mak, gorczycę białą i czarną, fasolę konsumpcyjną, bobik na paszę, warzywa gruntowe i kwaszone, owoce, zakładanie plantacji szparagów, truskawek, krzewów jagodowych i wykup surowca z istniejących plantacji, zakładanie i rekonstrukcja sadów;
 15. spółdzielnie zrzeszone w Centrali Spółdzielni Ogrodniczych (CSO) — warzywa z upraw przyspieszonych i gruntowych, warzywa kwaszone, fasolę konsumpcyjną, pieczarki, ziemniaki wczesne, owoce, zakładanie plantacji szparagów, truskawek i jagód i wykup surowca oraz zakładanie i rekonstrukcja sadów;
 16. przedsiębiorstwa państwowe „Warzywa — Owoce” — warzywa z upraw przyspieszonych i gruntowych, warzywa kwaszone, ziemniaki wczesne, owoce;
 17. przedsiębiorstwa wikliniarskie państwowego przemysłu terenowego oraz spółdzielnie pracy zrzeszone w Centralnym Związku Spółdzielczości Pracy — wiklinę (zakładanie plantacji i wykup surowca);
 18. zakłady państwowego terenowego przemysłu spożywczego — warzywa, owoce, plantacje krzewów jagodowych i truskawek;
 19. zakłady podległe Zjednoczeniu Chłodni Składowych — warzywa, owoce, zakładanie plantacji truskawek i krzewów jagodowych oraz wykup surowca, zakładanie i rekonstrukcja sadów i wykup surowca;
 20. Zjednoczenie Przemysłu Cukierniczego — zakładanie plantacji leszczyny i wykup surowca.

⁴ Paragraf 2 ust. 3 instrukcji Min. Rolnictwa nr 7 — patrz przypis 2.

⁵ Paragraf 2 uchwały Rady Ministrów nr 295/65 z dnia 23 listopada 1965 r. w sprawie organizacji skupu zwierząt rzeźnych i produktów zwierzęcych oraz cen stosowanych w tym skupie (uchwała nie publikowana).

⁶ Paragraf 2 uchwały Rady Ministrów nr 155/61 z 21.IV.1961 r. — patrz przypis 1.

⁷ Paragraf 5 uchwały Rady Ministrów nr 295/65 z 23.XI.1965 r. — patrz przypis 5.

Należy zaznaczyć, że umowy kontraktacyjne mają charakter dobrowolny. Umowy te są z reguły korzystne dla producentów rolnych, gdyż zapewniają zbyt wyprodukowanych artykułów na dogodnych warunkach, i dlatego pierwszeństwo kontraktacji mają w zasadzie jednostki gospodarki uspołecznionej: rolnicze spółdzielnie produkcyjne i państwowe gospodarstwa rolne, przy czym te ostatnie tylko o tyle, o ile nie są wyłączone z kontraktacji (np. PGR-y wyłączone są z kontraktacji pszenicy, żyta, owsa i jęczmienia, jak również z kontraktacji trzody mięsno-słoninowej — pkt 23 instrukcji nr 6 Ministerstwa Przemysłu Spożywczego i Skupu z 1.X.1963 r. w sprawie kontraktacji i skupu zwierząt rzeźnych).

Zawarta przez strony umowa kontraktacyjna stwarza dla stron szereg praw i obowiązków. Producent więc ma obowiązek dostarczyć kontraktującemu produkty rolne i hodowlane w określonej ilości według oznaczonego gatunku i jakości, kontraktujący zaś (może nim być tylko jednostka gospodarki uspołecznionej) ma obowiązek odebrać dostarczone produkty w umówionym terminie⁸, zapłacić za te produkty uzgodnioną cenę i wykonać inne świadczenia wynikające z umowy.

Jakkolwiek podstawowe zasady zawierania umów kontraktacyjnych są jednako-
we dla umów kontraktacyjnych w zakresie produkcji roślinnej oraz produkcji hodowlanej, to jednak występują tu pewne różnice.

W umowach kontraktacyjnych dotyczących produkcji roślinnej przewiduje się następujące obowiązki dla producenta: 1) zasianie (zasadzenie) oznaczonego w umowie obszaru określonymi roślinami, 2) przeprowadzenie pielęgnacji tych upraw, 3) korzystanie z dostarczonego przez kontraktującego materiału siewnego lub sadzonek⁹, 4) zawiadamianie kontraktującego o wszelkich wypadkach, które mogą mieć wpływ na wywiązanie się jego z umowy (np. klęski żywiołowe, występowanie chorób lub szkodników roślin), 5) dostarczenie produktów do punktu odbioru, wyznaczonego na terenie gromady przez kontraktującego, na własny koszt^{9a}.

W umowach kontraktacyjnych w zakresie produkcji hodowlanej producent zobowiązuje się: 1) wyhodować¹⁰ lub wytuczyć¹¹ zakontraktowane zwierzęta, 2) stosować się do wskazówek służby zootechnicznej, 3) zawiadamiać o wszelkich okolicznościach, które uniemożliwiły wykonanie umowy (np. padnięcie zakontraktowanej sztuki), 4) dostarczyć zakontraktowane sztuki do wyznaczonego dla gromady punktu skupu¹².

Bardziej szczegółowe obowiązki kontraktującego obejmują: 1) przyjęcie wytworzonych produktów lub wyhodowanych zwierząt bądź innych artykułów, 2) zapłacenie umówionej ceny, 3) umożliwienie producentowi skorzystania z pomocy finansowej¹³, 4) zapewnienie producentowi możliwości zakupienia odpowiedniego

⁸ Obowiązujące terminy dostarczenia produktów w zakresie zakontraktowanych artykułów produkcji roślinnej określa § 27 instrukcji Min. Rolnictwa nr 7 (patrz przypis 2).

⁹ Warunki zaopatrzenia w materiał siewny i sadzonki określa § 23 instrukcji nr 7 (patrz przypis 2).

^{9a} Odmienne sprawę dostawy zbóż kontraktowanych reguluje uchwała Rady Ministrów nr 379/66 z dnia 6 grudnia 1966 r. w sprawie kontraktacji zbóż. Uchwała ta stanowi, że począwszy od roku gospodarczego 1967/68, tj. ze zbiorów 1968 r. oraz ze sprzedaży zbóż od 1 lipca 1968 r., gminne spółdzielnie CRS „Samopomoc Chłopska” zobowiązane są do zorganizowania odbioru i nieodpłatnego transportu zbóż bezpośrednio od producentów, którzy zgłoszą jednorazową sprzedaż co najmniej 3 ton zboża ze swego gospodarstwa w ramach kontraktacji i obowiązkowych dostaw.

¹⁰ Warchlaki i prosięta.

¹¹ Trzodę mięsno-słoninową, młody drób rzeźny, kurczęta i kaczkę (typu brojler).

¹² Art. 6:8 k.c.

¹³ Sprawę tę reguluje uchwała Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów nr 46/62 z dnia

materiału do produkcji, 5) udzielenie pomocy agrotechnicznej i zootechnicznej¹⁴, 6) wypłacenie premii pieniężnych i rzeczowych (pasza, węgiel, nawozy itd.).

W zakresie produkcji roślinnej umowy kontraktacyjne na produkcję i dostawę wszystkich artykułów objętych kontraktacją z PGR-ami, rolniczymi spółdzielniami produkcyjnymi oraz z kółkami rolniczymi — przeprowadzają bezpośrednio instytucje kontraktujące.

Umowy kontraktacyjne z gospodarstwami indywidualnymi zawierają wiejscy przodownicy do spraw kontraktacji. Wiejskiego przodownika do spraw kontraktacji powołuje się przede wszystkim spośród mężów zaufania, przewodniczących sekcji zrzeszeń branżowych itp., którzy mają duże doświadczenie w zakresie kontraktacji. Terenem działania wiejskiego przodownika jest obszar jednej lub dwóch (w wyjątkowych wypadkach trzech) sąsiadujących ze sobą wsi, w zależności od rozmiaru kontraktacji i swoistości kontraktowanych produktów.

Wiejski przodownik do spraw kontraktacji działa z upoważnienia i na zlecenie instytucji kontraktujących na danym terenie, na których spoczywa odpowiedzialność za wykonanie zadań kontraktacyjnych. Instytucje kontraktujące zawierają z wiejskim przodownikiem do spraw kontraktacji umowę zlecenia według wzoru zatwierdzonego przez Ministra Rolnictwa¹⁵.

Umowy kontraktacyjne w zakresie produkcji hodowlanej prowadzą instytucje kontraktujące za pośrednictwem agentów kontraktacji gminnych spółdzielni „Samopomoc Chłopska” i Centrali Przemysłu Mięsnego — w zależności od tego, jakie zwierzęta są przedmiotem kontraktacji i z kim zawierane są umowy. Na przykład umowy kontraktacyjne na wychów i dostawę młodego bydła rzeźnego na cele eksportowe z indywidualnymi gospodarstwami rolnymi i, spółdzielniami produkcyjnymi zawierają agenci kontraktacji gminnych spółdzielni „Samopomoc Chłopska”, a z państwowymi gospodarstwami rolnymi — pracownicy przedsiębiorstw podległych Centrali Przemysłu Mięsnego (pkt 106 Instrukcji nr 6 Min. Przem. Spoż. i Skupu z 1.X.1963 r. w sprawie kontraktacji i skupu zwierząt rzeźnych).

Zgodnie z art. 613 § 3 k.c., przy umowach kontraktacji mają odpowiednie zastosowanie przepisy kodeksu cywilnego dotyczące sprzedaży według cen sztywnych, maksymalnych, minimalnych i wynikowych¹⁶. W związku z tym dla praktyki będzie miała znaczenie znajomość zasad ustalania cen na kontraktowane produkty. Ustalenie cen dla niektórych artykułów kontraktowanych należy do właściwości Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów¹⁷.

13 lutego 1962 r. w sprawie zmiany zasad i warunków finansowania kontraktacji produkcji rolnej, tryb zaś udzielania pożyczek kontraktacyjnych — zarządzenie Ministra Finansów nr 110/53 z dnia 10 lipca 1958 r. w sprawie finansowania kontraktacji produkcji roślinnej i zwierzęcej (Monitor Polski Nr 60, poz. 338). Zgodnie z powyższymi przepisami pomoc finansowa udzielana jest w formie oprocentowanych kredytów bankowych. Odsetki od tych kredytów w wysokości 3% rocznie opłacają producenci. Plantatorzy buraka cukrowego i cykorii otrzymują — na podstawie uchwały Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów nr 262/63 z dnia 31 lipca 1963 r. w sprawie poprawy warunków uprawy i kontraktacji buraków cukrowych w roku gospodarczym 1963/64 i w latach następnych — pomoc finansową w formie bezprocentowych zaliczek.

Rolniczym spółdzielniom produkcyjnym i zrzeszeniom chłopskim kredytu udziela bank rolny, a producentom indywidualnym — spółdzielnie oszczędnościowo-pożyczkowe.

¹² Instytucje kontraktujące zobowiązane są do stałego instruowania plantatorów w zakresie uprawy, nawożenia, ochrony i odbioru zakontraktowanych upraw (§ 28 ust. 2 instrukcji nr 7 — patrz przypis 2).

¹⁵ Zarządzenie Ministra Rolnictwa nr 127 z 13.VIII.1964 r. w sprawie wynagradzania wiejskich przodowników do spraw kontraktacji produkcji roślinnej.

¹⁶ Art. 537—540 k.c.

¹⁷ Zgodnie z § 4 uchwały Rady Ministrów nr 155/61 z 21.IV.1961 r. (przypis 1) Komitet Ekonomiczny Rady Ministrów ustala ceny kontraktowane: ziemniaków, buraków cukrowych, tytoniu, jęczmienia browarnego, lnu, konopi i rzepaku.

Ceny skupu trzody chlewnej mięsno-słoninowej i bekonowej oraz ceny bydła rzeźnego, cieląt rzeźnych i owiec określiła Rada Ministrów¹⁸. Ustalenie cen na inne kontraktowane produkty należy do kompetencji Przewodniczącego Państwowej Komisji Cen, który uprawnienia swoje może w określonych wypadkach przekazać instytucjom kontraktującym¹⁹, przy czym w stosunku do niektórych produktów (np. owoców i warzyw) umowy kontraktacyjne powinny przewidywać minimalne ceny gwarantowane (§ 5 ust. 2 uchwały Rady Ministrów nr 46 z dnia 7 marca 1958 r. w sprawie organizacji rynku owocowo-warzywnego — Monitor Polski Nr 17, poz. 108). Podobnie przewiduje się minimalne ceny skupu materiału siewnego, przy czym ceny minimalne gwarantowane producentom materiału siewnego w dostawach kontraktowanych powinny zapewnić opłacalność produkcji w warunkach przeciętnych zbiorów (§ 5 uchwały KERM z dn. 22.XII.1966 r. w sprawie usprawnienia gospodarki materiałem siewnym).

Dla ważności umowy kontraktacyjnej kodeks cywilny przewiduje zawarcie jej w formie pisemnej. Warunek ten ma m. in. na celu umożliwienie kontroli i ewidencji zawartych umów. Korzystając z uprawnienia zawartego w art. 384 § 1 k.c., Rada Ministrów podjęła w dniu 4 stycznia 1966 r. uchwałę nr 8 w sprawie upoważnienia naczelnych organów administracji państwowej do ustalania wzorów umów kontraktacji w zakresie artykułów produkcji roślinnej (M.P. Nr 1, poz. 5), w której upoważnia się Ministra Rolnictwa oraz innych właściwych ministrów do ustalania wzorów umów kontraktacji w zakresie artykułów produkcji roślinnej (§ 1 wymienionej wyżej uchwały), a następnie w dniu 8 października 1966 r. uchwałę nr 323 w sprawie upoważnienia Ministra Przemysłu Spożywczego i Skupu, Ministra Spraw Wewnętrznych i Ministra Żeglugi do ustalania odmiennych warunków i wzorów umów (M.P. Nr 56, poz. 273). Paragraf 1 tej ostatniej uchwały upoważnia Ministra Przemysłu Spożywczego i Skupu do ustalania wzorów umów kontraktacji zwierząt rzeźnych i produktów zwierzęcych z uwzględnieniem warunków kontraktacji określonych uchwałami Rady Ministrów.

W dotychczasowej praktyce przyjęło się, że umowy są sporządzane w jednym egzemplarzu, który pozostaje u producenta, natomiast kontraktujący otrzymuje potwierdzenie zawartej umowy.

Jeżeli po zawarciu umowy kontraktacji wydane zostaną przepisy, które przewidują świadczenia kontraktującego w rozmiarze większym, aniżeli zastrzeżono w umowie, to kontraktujący powinien spełniać świadczenia w rozmiarze przewidzianym przez te przepisy²⁰. Mogą tu w grę wchodzić takie dodatkowe świadczenia, jak np. zwiększone przydziały paszy, węgla, nawozów.

Kontraktujący uprawniony jest do nadzoru i kontroli nad wykonaniem umowy kontraktacji przez producenta. Wiąże się to ściśle z udzielaną pomocą i instruktażem, z którego korzystają producenci przy pracach mających na celu wykonanie zawartej umowy. W grę wchodzić tu będą przede wszystkim plantatorzy podejmujący daną produkcję po raz pierwszy.

Jeżeli umowa nie zawiera odmiennych zastrzeżeń, a przedmiot świadczenia jest podzielny, umowa może być wykonana częściowo²¹. Z uprawnienia tego będą mogli korzystać przede wszystkim producenci kontraktujący płody rolne, np.

¹⁸ Paragraf 9 i § 10 uchwały Rady Ministrów nr 295/65 z 23.XI.1965 r. (patrz przypis 5).

¹⁹ Paragraf 4 ust. 4 uchwały Rady Ministrów nr 155/61 z 21.IV.1961 r. (patrz przypis 1).

²⁰ Art. 619 k.c.

²¹ Art. 620 k.c.

ziemniaki, buraki, zboże itd. W mniejszym stopniu będzie to miało zastosowanie przy kontraktacji produkcji hodowlanej.

Niektóre umowy zawierają postanowienia o tym, jakie dokumenty powinny być przedstawione przy wykonaniu dostawy przez producenta. Zgodnie z umową na wychów i dostawę młodego bydła rzeźnego z przeznaczeniem na eksport²², przy dostawie sztuk zakontraktowanych producent obowiązany jest przedstawić: 1) umowę kontraktacyjną, 2) świadectwo pochodzenia sztuki, 3) świadectwo lekarza weterynarii stwierdzające, że dostarczona sztuka jest wolna od gruźlicy, 4) zawiadomienie o ustaleniu wysokości obowiązkowych dostaw zwierząt rzeźnych. Ponadto pożądane jest dostarczenie kwitu z wykonania obowiązkowych dostaw zwierząt rzeźnych przez producenta.

Producenci, którzy zawierają umowy kontraktacyjne na określone uprawy roślinne, mogą korzystać ze zmniejszenia obowiązkowych dostaw zbóż i ziemniaków, a ponadto plantatorzy mogą dostarczać niektóre zakontraktowane płody rolne w zamian obowiązkowych dostaw zbóż²³.

Wykaz upraw objętych umowami kontraktacyjnymi, z których wywiązanie się uzasadnia zmniejszenie wysokości obowiązkowych dostaw zbóż i ziemniaków, podaje instrukcja Ministra Rolnictwa²⁴.

W zakresie rękojmi za wady fizyczne i prawne przy wykonywaniu umów kontraktacji stosuje się odpowiednio przepisy o rękojmi przy sprzedaży²⁵. W wypadku umów kontraktacyjnych z producentami — jednostkami gospodarki społeczno-gospodarczej będą miały zastosowanie postanowienia zawarte w zarządzeniu Przewodniczącego Komisji Planowania przy Radzie Ministrów z dnia 7 października 1966 r. w sprawie ogólnych warunków umów sprzedaży oraz umów dostawy w obrocie krajowym pomiędzy jednostkami gospodarki społeczno-gospodarczej (Monitor Polski Nr 57, poz. 266).

Kodeks przewiduje solidarną odpowiedzialność²⁶ osób, prowadzących wspólnie gospodarstwo rolne, z tytułu zawartej umowy kontraktacyjnej. Wypadki takie będą mieć najczęściej miejsce w praktyce wtedy, gdy gospodarstwo prowadzone jest przez kilku członków rodziny.

W razie niemożności wykonania umowy, a mianowicie w razie częściowego lub całkowitego zniszczenia plantacji, plantator obowiązany jest — bezpośrednio po stwierdzeniu powstałej szkody — zgłosić do biura gromadzkiej ra-

²² Załącznik nr 20 do instrukcji Ministerstwa Przemysłu Spożywczego i Skupu nr 6 z dnia 1.X.1963 r. w sprawie kontraktacji i skupu zwierząt rzeźnych.

²³ Paragraf 40 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 13.VII.1957 r. w sprawie obowiązkowych dostaw zbóż (Dz. U. z 1964 r. Nr 46, poz. 316) oraz § 7 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 10.VII.1962 r. w sprawie obowiązkowych dostaw ziemniaków (Dz. U. Nr 44, poz. 214).

²⁴ Zgodnie z załącznikiem nr 2 do instrukcji Ministra Rolnictwa nr 7 z 28.VI.1966 r. (patrz przypis 2) następujące uprawy objęte umowami kontraktacyjnymi uzasadniają zmniejszenie wysokości obowiązkowych dostaw zbóż: w grupie nasiennej: brukiew pastewna, buraki (cukrowe i pastewne), cykoria, esparceta, kapusta pastewna, koniczyna, lucerna siewna, marchew pastewna, materiał szkółkarski, rzepa ścierniskowa, trawy i warzywa (z wyjątkiem nasion grochu, fasoli, bobu i kukurydzy); w grupie konsumpcyjno-przemysłowej: buraki cukrowe, cykoria, chmiel, gorczyca, konopie, len i lnianka, owoce jagodowe, inne owoce (z wyjątkiem niektórych gatunków jabłek), rącznik, rośliny oleiste, tytoń, truskawki, warzywa, wiklina, zielonki roślin motylkowych i traw, zioła. Kontraktacja buraków cukrowych i cykorii uzasadnia zmniejszenie wysokości obowiązkowych dostaw ziemniaków.

²⁵ Art. 557—576 k.c. i rozporządzenie Ministra Rolnictwa z 7.X.1966 r. w sprawie odpowiedzialności sprzedawców za wady główne niektórych gatunków zwierząt (Dz. U. Nr 43, poz. 237).

²⁶ Art. 614 k.c.

dy narodowej wniosek o powołanie komisji. Komisja, w skład której wchodzi: jako przewodniczący członek komisji rolnej gromadzkiej rady narodowej (lub agronom gromadzki), a jako członkowie: przedstawiciel kółek rolniczych lub sekcji branżowej i przedstawiciel instytucji kontraktującej — powinna w terminie 6 dni od daty zgłoszenia sporządzić protokół strat. Ustalenia komisji zapadają większością głosów. Protokół sporządza się w trzech egzemplarzach, z których jeden pozostaje w gromadzkiej radzie narodowej, drugi w instytucji kontraktującej, a trzeci u producenta.

W wypadku klęski o charakterze losowym na większych obszarach, jak np. klęski powodzi, indywidualne protokoły strat zastępuje się generalnym protokołem strat, obejmującym wszystkich producentów na terenie objętym klęską. Protokoły takie sporządzają organy prezydium powiatowej rady narodowej z udziałem przedstawicieli powiatowego zarządu kółek rolniczych, zainteresowanych przedstawicieli gromadzkich rad narodowych, oraz instytucji kontraktujących²⁷. W tym wypadku producent obowiązany będzie do zwrotu tylko pobranych zaliczek i kredytów bankowych.

Jeżeli umowa kontraktacji wkłada na producenta obowiązek zgłoszenia w określonym terminie niemożności dostarczenia przedmiotu kontraktacji wskutek okoliczności, za które producent odpowiedzialności nie ponosi, niedopełnienie tego obowiązku z winy producenta wyłącza możliwość powoływania się na te okoliczności. Nie dotyczy to jednak wypadku, gdy kontraktujący wiedział o powyższych okolicznościach albo gdy były one powszechnie znane²⁸.

W poszczególnych umowach kontraktacyjnych określone są warunki, przy powstaniu których następuje możliwość odstąpienia od umowy, jej rozwiązanie lub wygaśnięcie. Na przykład w umowie na odchów i dostawę młodych kurcząt tuczonych typu brojler przewidziano możliwość odstąpienia producenta od umowy w razie niedostarczenia pasz, nieodbierania zakontraktowanych kurcząt, w razie przydziału kurcząt jednodniówek w nieodpowiednich terminach, nieudzielenia opieki sanitarno-weterynaryjnej i instruktażu zootechnicznego²⁹. Stosownie zaś do „umowy zbiorowej” na dostawę młodego bydła rzeźnego³⁰, zobowiązanie kontraktacyjne wygasa, gdy producent pozostawi zakontraktowaną sztukę do dalszego chowu we własnym gospodarstwie. Natomiast zgodnie z cytowaną już wyżej umową na wychów i dostawę młodego bydła rzeźnego z przeznaczeniem na eksport³¹, umowa zostaje rozwiązana, gdy producent pozostawi zakontraktowaną sztukę we własnym gospodarstwie.

Przedawnienie roszczeń stron z tytułu zawartej umowy następuje z upływem lat dwóch³². Termin przedawnienia liczy się:

- w razie spełnienia świadczenia przez producenta — od dnia wykonania świadczenia,
- w wypadku gdy świadczenia nie spełniono — od dnia, w którym świadczenie miało być spełnione,

²⁷ Paragraf 27 ust. 6 instrukcji Ministra Rolnictwa nr 7 z 28.VI.1966 r. (patrz przypis 2).

²⁸ Art. 623 k.c.

²⁹ Paragraf 14 umowy stanowiącej załącznik nr 1 do zarządzenia Ministra Przemysłu Spożywczego i Skupu nr 26 z dnia 10 marca 1965 r. w sprawie kontraktacji młodych kurcząt i kaczek tuczonych typu brojler (Dz. Urz. Min. Przem. Spoż. i Skupu Nr 4, poz. 13).

³⁰ Paragraf 11 umowy stanowiącej załącznik nr 18 do instrukcji nr 6 (patrz przypis 2).

³¹ Paragraf 11 umowy stanowiącej załącznik nr 20 do instrukcji nr 6 (patrz przypis 2).

³² Art. 624 k.c.

— w razie spełniania świadczeń częściami — od dnia, w którym zostało spełnione ostatnie świadczenie częściowo.

W razie przejęcia w posiadanie gospodarstwa przez inną osobę wszelkie prawa i obowiązki wynikające z umowy kontraktacji przechodzą na nowego posiadacza³³. Zasada ta nie będzie miała jednak zastosowania w wypadku:

- 1) gdy gospodarstwo zostało nabyte odpłatnie przez nowego posiadacza, a ponadto
- 2) gdy nabywca nie wiedział i mimo należytej staranności nie mógł się dowiedzieć o istnieniu umowy kontraktacyjnej.

W związku z nabyciem posiadania nieruchomości rolnej należy więc pamiętać również o konieczności wyjaśnienia sprawy zawartych umów kontraktacyjnych.

Inaczej natomiast przedstawia się sprawa w wypadku wniesienia gospodarstwa do rolniczej spółdzielni produkcyjnej jako wkładu. W razie wniesienia tego gospodarstwa już po zawarciu umowy kontraktacji (rzecz jasna, chodzi tu o umowy kontraktacyjne z zakresu produkcji roślinnej), przejmująca gospodarstwo spółdzielnia wstępuje w prawa i obowiązki producenta, chyba że stan wniesionego gospodarstwa stoi temu na przeszkodzie (np. gospodarstwo jest zaniedbane lub tzw. podupadłe).

Jeżeli stan wniesionego do spółdzielni gospodarstwa nie pozwala na wykonanie umowy kontraktacji przez spółdzielnię, umowa wygasa. W tym wypadku wnoszący gospodarstwo członek spółdzielni obowiązany jest zwrócić pobrane zaliczki i kredyty bankowe, natomiast inne korzyści wynikające z tej umowy obowiązany jest zwrócić w takim zakresie, w jakim ich nie zużył, w celu wykonania umowy. W wypadku gdy po przystąpieniu do spółdzielni zastrzeżono (może to mieć miejsce w zasadzie jedynie w wyjątkowych wypadkach), że sprzęt zakontraktowanych upraw zostanie dokonany indywidualnie, zawierający umowę ponosi wówczas wyłączną odpowiedzialność za wykonanie umowy kontraktacyjnej³⁴.

W razie sporów właściwymi do ich rozstrzygnięcia są:

- sądy — gdy umowy kontraktacyjne zawierane są z rolniczymi spółdzielniami produkcyjnymi³⁵ i z osobami fizycznymi,
- komisje arbitrażowe — gdy umowy zawierane są z państwowymi gospodarstwami rolnymi, kółkami rolniczymi³⁶ i innymi jednostkami gospodarki uspołecznionej.

*

Tak przedstawia się ogólny przegląd przepisów dotyczących kontraktacji zawartych w kodeksie i w przepisach związkowych. Znajomość tych przepisów jest niezbędna dla tych prawników, którzy mają zamiar służyć pomocą w rozstrzy-

³³ Art. 625 k.c.

³⁴ Art. 626 k.c.

³⁵ Stosownie do § 1 rozporządzenia Rady Ministrów z 19.II.1955 r., zmieniającego rozporządzenie z dnia 5 maja 1960 r. w sprawie przekazania do postępowania arbitrażowego niektórych sporów o prawa majątkowe (Dz. U. Nr 9, poz. 61), rolnicze spółdzielnie produkcyjne wyłączone zostały z postępowania arbitrażowego.

³⁶ Od dnia 4 października 1966 r. kółka rolnicze poddane zostały orzecznictwu komisji arbitrażowych na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 24.IX.1966 r. w sprawie przekazania do postępowania arbitrażowego niektórych sporów o prawa majątkowe (Dz. U. Nr 41, poz. 249).

ganiu wątpliwości w tym zakresie producentom rolnym (uspołecznionym i indywidualnym).

Zagadnienie kontraktacji ma doniosłe znaczenie w naszej gospodarce. Świadczy o tym poważny rozwój kontraktacji (przeciętnie w Polsce w każdym indywidualnym gospodarstwie w 1964 r. zasiane było uprawami kontraktowanymi 1,6 ha³⁷). W latach 1964/65 dostarczono w ramach kontraktacji³⁸ w tysiącach ton (w nawiasach podane są do porównania dostawy z umów kontraktacyjnych z roku 1956) w 1957 r.: ziemniaków 2 154,5 (782,2), buraków cukrowych 125 573,9 (5 704,8), tytoniu 94,6 (33,6), warzyw 528,1 (241,5).

Również poważny wzrost dał się zauważyć w dostawach kontraktowanych zwierząt rzeźnych w 1965 r. w porównaniu z 1955 r. (dane w nawiasach)³⁹. Tak więc w tys. sztuk dostarczono:

- bydła (młode sztuki) — 845,5 (261,8),
- trzody chlewnej mięsno-słoninowej — 5 652,4 (1 509,6).

Szczególną uwagę zwraca obecnie Państwo na rozszerzenie kontraktacji zbóż. Sprawie tej poświęcił swoją uwagę w przemówieniu na Ogólnopolskich Dożynkach w Warszawie w dniu 4.IX.1966 r. I Sekretarz Komitetu Centralnego PZPR Władysław Gomułka, który powiedział, że „z każdym rokiem rozszerzamy kontraktację zbóż. Pod zbiory w przyszłym roku obszar zakontraktowanych zbóż chcemy zwiększyć o około 40% w stosunku do roku bieżącego, tj. objąć kontraktacją 1 135 tys. hektarów ziemi i zwracamy się równocześnie z apelem do rolników: »rozszerzajcie kontraktację zbóż«”⁴⁰.

W celu urzeczywistnienia tych planów Państwo stwarza realne bodźce, które z pewnością stanowią będą zachętą dla producentów do zwiększania kontraktacji zbóż. Zgodnie z podjętą przez Radę Ministrów uchwałą w dniu 6 grudnia 1966 r.⁴¹, dla indywidualnych gospodarstw rolnych, spółdzielni produkcyjnych, kółek rolniczych oraz zespołów uprawowych, które zakontraktują pod uprawę zbóż konsumpcyjnych co najmniej 20% obszarów gruntów ornych gospodarstwa i sprzedadzą więcej zboża niż minimum ustalone w umowie, przewidziano premie w wysokości 50 zł za każde 100 kg sprzedanej nadwyżki zbóż (§ 1 uchwały nr 379/66). Ponadto producentom, którzy wywiążą się z zawartych umów kontraktacyjnych zbóż, przysługiwać będzie — począwszy od kontraktacji 1967/68 (tzn. ze zbiorów w 1968 r.) — bonifikata z cen nawozów mineralnych w następującej wysokości:

- 1) 40% — gdy producent nie zakupi pasz treściwych przysługujących mu z tytułu sprzedanego kontraktowanego zboża,
- 2) 30% — gdy producent wykupi nie więcej niż 50% pasz treściwych — za 100 kg zboża sprzedanego w ramach kontraktacji,
- 3) 20% — gdy producent wykupi więcej niż 50 kg pasz treściwych — za 100 kg zboża sprzedanego w ramach kontraktacji (§ 5 uchwały RM nr 379/66).

Producentom kontraktowanych zbóż przysługiwać będzie od 1 lipca 1968 r. prawo do nabycia pasz treściwych w wysokości do 75 kg za każde 100 kg sprzedanych zbóż.

³⁷ Por. Rolniczy Rocznik Statystyczny z 1945—1965, Główny Urząd Statystyczny PRL, seria „roczniki branżowe” nr 2, Warszawa 1966 r., tablica 27 — (340), str. 330.

³⁸ Tablica 28 — (341), str. 330—331 Rocznika podanego w przypisku 37.

³⁹ Tablica 29 — (342), str. 331 Rolniczego Rocznika Statystycznego podanego w przypisku 37.

⁴⁰ „Trybuna Ludu” z dn. 5.IX.1966 r. nr 245 (6354), str. 3.

⁴¹ Uchwała Rady Ministrów nr 379/66 z dn. 6 grudnia 1966 r. w sprawie kontraktacji zbóż (RM 121—484/66).

Producentom kontraktującym zboże w roku 1966/67 (tzn. ze zbiorów 1967 r.) przysługiwać będzie prawo do:

- 1) zakupu, począwszy od 1 lipca 1967 r., pasz treściwych w wysokości 75 kg za 100 kg sprzedanego kontraktowanego zboża wszystkich gatunków (z wyjątkiem jęczmienia browarnego zaliczonego na dostawy obowiązkowe),
- 2) zakupu, po dniu 1 stycznia 1967 r., na warunkach bezprocentowego kredytu towarowego, nawozów mineralnych w ilościach określonych w umowie kontraktacji zbóż,
- 3) bonifikaty z cen nawozów mineralnych zakupionych po dniu 1 stycznia 1967 r. pod zboża kontraktowane w roku gospodarczym 1966/67, tj. ze zbiorów 1967 r., w analogicznej wysokości jak w umowach kontraktacji dotyczących zbiorów zbóż w 1968 r.

Bonifikata z cen nawozów, o której wyżej mowa, przysługuje producentowi dopiero po wywiązaniu się z umowy kontraktacji zbóż⁴².

Dla zapewnienia bieżącej kontroli nad przebiegiem kontraktacji, instytucje kontraktujące zobowiązane zostały do składania raz na rok sprawozdań z realizacji planów i zadań kontraktacyjnych na sesjach powiatowych i wojewódzkich rad narodowych⁴³.

⁴² Według informacji PAP z upływem marca 1967 r. zakończono kontraktację zbóż z tegorocznych zbiorów. Według niedostatecznych jeszcze danych zakontraktowano 4 zboża z arealu ponad 1.160 tys. ha, a więc o około 26 tys. ha więcej niż przewidywał plan.

Plan kontraktacji żyta wykonano w 110% — 418 tys. ha. Najlepsze wyniki w kontraktacji pszenicy osiągnęły województwa: bydgoskie, olsztyńskie, opolskie, poznańskie, rzeszowskie, szczecińskie i wrocławskie. (Trybuna Ludu z dnia 10.IV.1967 r. nr 93 (6366) — str. 1).

⁴³ Paragraf 28 ust. 4 instrukcji Ministra Rolnictwa nr 7 z dnia 28.VI.1966 r. (patrz przypis 2).

MARIAN CIEŚLAK

Niektóre refleksje nad rozwojem prawa karnego procesowego w Polsce Ludowej

1. UWAGI WSTĘPNE

I. W polskiej literaturze karno-procesowej nie brakło retrospektywnych rozważań na temat ewolucji naszej procedury karnej po drugiej wojnie światowej oraz prób jakiegoś bilansu w tym zakresie.

Pierwszą poważniejszą ku temu okazję dała gruntowna przebudowa naszego systemu karno-procesowego dokonana w latach 1949 i 1950.¹ Dawaly ją także, w mniejszym nieco stopniu, poszczególne nowele do k.p.k.²

¹ Por. w szczególności artykuły i przemówienia: Z. Kliszko: W pięciolecie wymiaru sprawiedliwości; H. Świątkowski: Reformy w dziedzinie prawa karnego; J. Jodłowski: Przemówienie w imieniu Klubu Poselskiego SD; L. Lerner: Założenia ideologiczne reformy procedury karnej; Z. Kapitański: Wytyczne pracy sądownictwa na tle reformy k.p.k.; T. Majewski: O nowym stylu w pracy prokuratora; J. Sawicki, M. Maślanko: Kontrola rewizyjna; T. Cyprian: Rewizja nadzwyczajna; E. Merz: Li-